

strane alebo bezpartajné s nami sympatizujúce, hlásilo sa všetko za členov miestnych skupín JZSR a potom hlavne, aby funkcionári miestnej skupiny boli volení z našich stránkov alebo bezpartajných s nami sympatizujúcich, hlavne však, aby za delegátov na okresný zjazd v obciach - miestnych skupinách JZSR - volení boli naši strániči prinajmenej v pomere, zodpovedajúcom nášmu členstvu a občianskemu zmýšľaniu roľníckeho obyvateľstva.

Po prevedení volieb funkcionárov do miestnych skupín JZSR a 2 - 3 delegátov na okresný zjazd JZSR, vydáme Vám pokyny, ako treba postupovať a na čo treba klásť váhu pri voľbe funkcionárov do okresných výborov JZSR a pri okresnej voľbe delegátov pre celoslovenský zjazd.

Dr. Jozef Kyselý v. r.

za generálneho tajomníka

Slovenský národný archív Bratislava, f. 403 - 97 - 2.

Dokument č. 18

Správa mjr. gšt. Jána Staneka z 9. augusta 1945 o situácii na Slovensku pre K. Šmidkeho.

Bratislava, dňa 9. augusta 1945

Slovutný pán predseda!

Prosím o prepáčenie, že si Vás, slovutný pán predseda, dovoľujem vyrušovať, ale dnešný stav vecí to vyžaduje. Keď som prišiel z cudziny do republiky, dovolil som si Vám poslať telegram, v ktorom som prejavil radosť na spoluprácu s Vami a taktiež pri poslednom rozhovore, kedy Ste mi, slovutný pán predseda prezradil, že som mnou a mojou účasťou v práci počítate pri budovaní Slovenska, a nádeje, ktoré vkladáte v moju osobu. nesklamem. Som Vám, slovutný pán predseda, oddaný dušou i telom, a pripravený obetovať pre lepšiu budúcnosť národa a vlasti všetko, čo mám.

Dovoľujem si predložiť Vám, slovutný pán predseda, moje poznatky a pozorovania, ktoré som získal behom tej krátkej doby, čo som na Slovensku a pevne verím, že moje informácie Vám poslúžia pri plnení Vášho dôležitého úkolu, ktorý Vám národ zveril. Uist'ujem Vás, že môj dopis, resp. informácie sú úprimné a nestranné. V tejto ťažkej dobe, slovutný pán predseda, počítajte so všetkými mojimi silami, ktoré chcem vynaložiť tak dnes, ako v minulosti.

Pomery a stav Slovenska sú veľmi ťažké a Slovensko sa podobá „sudu prachu“, ktorý hrozí v každú chvíľu vybuchnúť. Ľud je nespokojný a skutočne, dívam sa na to očami spravodajského dôstojníka, hrozí nová revolúcia a náznaky sú zreteľné. Mal som možnosť informovať sa u obyvateľstva všetkých vrstiev a spontánne sa prejavuje nedôvera vo vedení, kde vraj sú ľudia kompromitovaní a nevolení vôľou ľudu, jak to bolo všeobecne prehlasované a očakávané.

Moje poznatky zhrnujem nasledovne:

I. Pomery politické:

1. Nutnosť čistky v jednotlivých politických stranách, nakoľko v nich hľadajú azyl ľudia pochybnéj povesti a politicky závadní /bývalí fašisti a nacisti/. Vedúci politických strán hľadajú jedine mandáty. Sú im prednejšie počty hlasov a mandáty, než blaho národa a lepši

osud vlasti. Prijímajú do strán kohokoľvek, hlavne aby počtom boli silnejší a aby mohli protivnú stranu vyradiť resp. znemožniť. Mnohí ľudia, ktorí boli za tzv. Slovenského štátu oddaní tisoovsko-tukovskému režimu a boli dokonca v Hlinkovej strane a v HG na poprednejších miestach a veľmi činní, sú ešte dnes na slobode a majú dokonca rôzne zodpovedné funkcie v národných výboroch i v politických stranách a majú patent spoľahlivosti. Títo ľudia dávajú vysvedčenia spoľahlivosti (ovšem za úplatky, zo známosti a z protekcie) ľuďom rovnakého razenia t. j. po stránke národnostnej a štátnej nespoľahlivým.

2. Je najvyšší čas, aby boli prevedené čistky v miestnych a okresných národných výboroch, nakoľko v týchto je mnoho ľudí kompromitovaných z dôb tisoovsko-tukovských / podotknuté už v bod ad 1/ Mnohí z členov národných výborov pokladajú svoje funkcie za zdroj príjmov a hľadajú sa osobne obohatiť. Národná bezpečnosť nezakročuje, resp. sa bojí zakročiť, nakoľko spravodlivým členom národnej bezpečnosti hrozí osočenie, resp. prepustenie. Okrem toho je medzi členmi národnej bezpečnosti mnoho kompromitovaných ľudí, ako i v národných výboroch, ktorí patria vlastne do väzenia alebo do koncentračného tábora, ale nie vykonávajú bezpečnostnú službu.

Ľud všeobecne tieto pomery u národných výborov a národnej bezpečnosti verejne kritizuje, nakoľko práve účastníci slovenského ľudového povstania sú odstrkovaní a nemôžu sa nikde dovoliť zastania. Taktiež tí praví podzemní pracovníci sú vedľa.

3. Je nutné vyriešiť pomer Izraelitov k stabilizácii dnešného pokoja t. j. verejnosti života. Je nutné Izraelitov nemeckej a maďarskej národnosti oddisponovať jednak do Nemecka a jednak do Maďarska. Židia na Slovensku sa obohacujú na úkor chudobných vrstiev slovenského ľudu, ktorý v dobe slovenského ľudového povstania a v podzemnej činnosti priniesol tie najväčšie obete. Postoj Židov opäť smeruje tam, kde to bolo za dôb maďarských. Židia sa pomstia na ľude a nie na tých, ktorí vlastne zapríčinili ich odvedenie a ich trpký stav. V dnešnej dobe mnohí Židia pracujú pre Maďarsko a mnoho ich stojí v službách maďarskej iredenty a úrady sa boja proti tomuto hnutiu, ktoré nám môže v budúcnosti opäť zlomiť väz, zakročiť.

V národe to proti Židom vrie. Nie sú to dozvuky fašizmu alebo snád' hitlerizmu, ale vlastencov, ktorí bojovali proti Nemcom a za zničenie hitlerizmu a fašizmu.

Pasívny postoj proti Československej republike a aktivita pre maďarské veci sa javí zvlášť u maďarských lekárov.

Židia dosiaľ hovoria na verejnosti po nemecky a maďarsky, čo vzbudzuje u ľudí nenávisť.

Je preto obava, že národ už bude mať toho dost', prevedie na Židov pogromy.

4. Na národnú bezpečnosť sa všeobecne nadáva a je z väčšiny obyvateľstva prehlasované, že na národnú bezpečnosť nie je absolútne spoľahnutie. Mnoho ľudí /dokonca SS-manov a HG/ kompromitovaných a čo boli v službách Nemcov až do konca ešte dnes verejne behá a nie je proti nim zakročované. Ľud sa pýta, že čo sú to vlastne za ľudí u bezpečnosti a čo robia, keď trpia takýto stav. Mnoho nevinných ľudí, ktorí boli udaní len z osobnej pomsty, sú odstraňovaní a dokonca dávaní do väzenia. U národnej bezpečnosti nutné tiež previesť čistku, nakoľko sú tam tiež ľudia, ktorí boli trestaní za krádeže a zločiny, ale nie politického rázu.

II. Pomery hospodárske

1. Treba usmerniť hladinu cien. Chudoba hladuje, nakoľko nemôže platiť za potraviny tak vysoké ceny, aké sú požadované. Medzi chudobou to vrie, je obava, že v niektorých krajoch dôjde ku krviprelievaniu.

Je nutné povolať Dr. Imricha Karvaša, aby zjednal nápravu, dokiaľ nie je neskoro. Taktiež je nutné pre túto pohnutú dobu zriadiť najvyšší úrad pre zásobovanie, aby sa každému občanovi dostalo potravín rovnakého množstva.

2. Všeobecne je vo veľkom prevádzané čierne obchodovanie - chudoba si nemôže nič kúpiť, žije jedine ten, kto má peniaze. Všade vidieť plno žobrákov, ktorí živia a nikto sa o nič nepostarajú - sú to väčšinou mrzáci.

Je nutné zaviesť čo najskôr lístkový systém, aby aspoň po stránke zásobovacej bola spravodlivosť a nie aby jeden bol sýty a druhý aby umieral hladom.

3. Medzi ľuďmi kolujú správy, že na čiernej burze v Bratislave sa už obchoduje so známkami na orazítkovanie peňazí. Falšovanie peňažných známok je už v behu. Ľud opäť nadáva na Židov, že vraj oni hrajú v tejto veci veľkú rolu a že sa chcú na úkor ľudu a národa, zvlášť chudoby obohatiť.

4 Mnohé potravné články, zvlášť cukor je pašovaný hromadne do Maďarska, zatiaľ čo mnohé kraje na Slovensku už dlhšiu dobu nevideli žiaden cukor.

III. Sociálne pomery

1 Vdovy a siroty, t. j. pozostalí po padlých v bojoch za slovenského ľudového povstania /vojakov a partizánov/ dodnes nedostali buď žiadnu podporu, alebo len almužnu. V tejto veci sa musí urobiť náprava, lebo v budúcnosti to môže mať ďalekosiahle nepriaznivé následky.

Uvádžam jeden prípad. Mne padol v bojoch pri Červenej skale 20. októbra 1944 kpt. pech.(oty) Milan Nad'. Ostala po ňom vdova a dečko. Táto dodnes nedostala ani koruny podpory.

2. Mnoho bývalých partizánov a vojakov - povstalcov, ktorí sa na mňa s dôverou obrátili, si sťažovali, že keď sa uchádzajú o nejaké pozemky alebo iné reštitúcie /trafiky a pod./ hoci boli ranení, sú odmietnutí. Odmeny sa dostáva ľuďom, ktorí v prospech Slovanstva a Slovenského národa neprinesli žiadne obete, ba dokonca mnohí bojovali proti povstalcovi a partizánovi.

IV. Vojenské pomery

1. Nespokojnosť s prijímacími komisiami:

Komisie, ktoré preverovali a prijímali, resp. rozhodovali o prijímaní dôstojníkov z povolania boli nespravodlivé. Mnohí dôstojníci, ktorí sa skutočne ničoho nedopustili, mnoho vyšších, bolo odstránené len preto, že by boli prekážali niektorým dôstojníkom v hodnostnom postupe. /plk. pech.(oty) Kišš - Kalina odstránil mnohých z osobných pohnútok/ a mnohých, ktorí majú na svedomí zločiny v Rusku, boli prijatí, aby neprezradili veci zločinné na niektorých dôstojníkov, ktorí stoja dnes na vysokých zodpovedných miestach.

V tomto smere musí sa znovu všetko preskúšať, každá žiadosť znovu prekontrolovať. V prijímacích komisiách musia byť ľudia spravodliví a nekompromisní. Dnes mnoho dôstojníkov, dobrých Slovákov nariaeka, že neboli prijatí a všetku vinu zvažujú na plk. pech.(oty) Kišš - Kalinu. V záujme celku je nutné previesť novú revíziu všetkých podaných žiadostí a taktiež zamietnutých. I keď snáď sa niekto dopustil malej chyby, tak ho nemôžeme odstrániť. Keby boli prijímacie komisie správne postupovali, nemusel by dnes pán gen. Markus žiadať o 1 000 dôstojníkov českej národnosti.

Prosím, aby preverenie jak všetkých dôstojníkov, tak i podaných a zamietnutých žiadostí bolo zverené mne, nakoľko poznám, zvlášť všetkých vyšších dôstojníkov, a aby bola potom prevedená nová rekonštrukcia prijímania bývalých aktívnych dôstojníkov.

2. Kázeň u armády na Slovensku je veľmi uvoľnená. Kázeň je uvoľnená nielen u vojakov, ale zvlášť u dôstojníkov. Tu je otázka, čo robia nadriadení veliteľa a zvlášť veliteľstvo 4. oblasti. Miesto kontroly, oddávajú sa rôznym radovánkam a žujú z vavrínov slávy, ktoré si nezaslúžili. Treba zaviesť skutočne železnú kázeň, aby sa národ mohol v najťažších dobách na armádu spoľahnúť. Dnes to vyzerá tak, že príslušníci armády robia národu a padlým a umučeným hanbu.

3. K veliteľstvu 4. oblasti v Bratislave je zo strany podriadených jednotiek nedôvera. Toto veliteľstvo je treba čo najskôr vyčistiť a to preto, nakoľko sú tam mnohí dôstojníci, ktorí nemajú žiadne zásluhy a nezúčastnili sa slovenského ľudového povstania, a tiež dôstojníci mladí, ktorí dodnes nemajú ani zdania o výcviku nižších jednotiek a tiež neprekonali žiadny výcvik. Na miesta v štáboch dať dôstojníkov ranených a zaslúžilých sa v bojoch povstania, a tých mladých dôstojníkov, ktorí tam pôsobili už za bývalého slovenského MNO, poslať k jednotkám, aby prekonali výcvik a ukázali či sú schopní veliť a viesť jednotky.

4. Dôstojnícky zbor je úplne roztrieštený, panuje vzájomná nedôvera a nevraživosť. Toto je teda veľmi smutným úkazom a toto povedie len k chaosu. Mnohí dôstojníci zaslúžili sa v bojoch povstania, prejavujú neobľúbenosť k dôstojníkom na vedúcich miestach, ku ktorým necítia žiadnu náklonnosť, nakoľko títo sa ukázali v rozhodujúcich chvíľach nerozhodnými, zbabelými a slabochmi. I medzi mužstvom kolujú povesti, že ich dôstojníci v rozhodných chvíľach opustili, obliekali civilné kabáty a vojaci v lesoch sa potulovali bez velenia a boli Nemcami hromadne ubíjaní a zabíjaní. Dôstojníci vyšší, na veliteľských miestach, forsirujú svojich známych a obľúbených, a na ostatných dôstojníkov zabúdajú a opovrhujú s nimi, resp. hľadajú sa ich zbaviť, nakoľko sú im nepríjemní, lebo vedia o ich nekalých a darebáckych kúskoch. Nie je predsa možné, aby dôstojník /šapt. Surovčík/ ktorý bol súdom odsúdený k degradácii pre týranie a mučenie vlastných vojakov /kliešťami stískal im prsty, fackoval, kopal a dokonca stískal prirodzenie/ mohol byť dnes veliteľom pluku len preto, že jeho známy je p.(án) gen. Markus.

Dôstojníci - povstalci, zvlášť mladší t. j. do hodnosti štáb.(neho) kapitána sú znechutení a mnohí chcú odísť z vojenských služieb a to hlavne preto, že pochybujú o svojich nadriadených veliteľoch, ktorí sú pochybného vlastenectva, ktorí boli predtým horlivými odporcami všetkého československého a i slavianskeho, horlivými stúpenkami tiso-vo-tukovských cieľov. Títo dôstojníci túžili jedine po vysokých hodnostiach a kariérach - potom niet divu, že dôstojníci - povstalci prejavujú nedôveru a nechutť k práci. Taktiež je medzi dôstojníkmi vlastencami známe o existencii Sidorovej zápisnice a v ktorej sú uvedené mená vyšších dôstojníkov, s ktorými tiso-vo-tukovský režim počítal ako so spoľahlivými veliteľmi divízií a dnes sú niektorí z nich na vyšších veliteľských miestach. Nie je predsa mysliteľné, aby títo dôstojníci, čo de facto rozbili Československú republiku a nepriamo pomáhali Nemcom, ostali bez povšimnutia opäť na veliteľských miestach - kabát sa dá prevrátiť len raz.

Taktiež je veľká nespokojnosť medzi veliteľským zborom kvôli vyznamenaniam. Dôstojníci, ktorí pred nepriateľom stále len ustupovali, resp. utekali bez hlavy, nosia tie najvyššie a najcennejšie vyznamenania. Dôstojníci, ktorí neohrozene bránili každú piadť zeme, boli v koncentračných táboroch bití a mučení, nedostali nič, a dokonca keď sa o vyznamenanie hlásili, tak ich vyhodili. Dôstojníci, čo sedeli v kanceláriách u štábov majú všetci československé válečné kríže a čo vlastne urobili? Dôstojníci od telgártskej skupiny nemajú ani jedno vyznamenanie, hoci som návrhy predložil a ktoré údajne plk. pech.(oty) Kišš - Kalina mal niekde blízko obce Donovaly zakopať. Takto sa odmeňujú dôstojníci od najslávnejšej bojovej skupiny, ktorá prinášala jedno hrdinstvo za druhým na zástavu slovenského ľudového povstania? Jeden pán, ktorý je dnes plukovníkom a veliteľom divízie (Ciprich/ bol za Československej republiky sledovaný spravodajskou službou pre styky s Nemcami, pri čistke bol daný k dispozícii a daný na trvalú dovolenku, manželku má Nemku,

ktorej otec bol v Šumperku najzúrivejším nacistom a horlivým stúpencom hitlerizmu, a zaprisáhlým nepriateľom všetkého českého a slavianskeho. A dnes tento pán slúži ako veliteľ divízie.

4. Veliteľstvo armádneho zboru gen. Svobodu nariadilo prevedenie mobilizácie. Toto mal na starosti plk. Fanta, ktorý bol veliteľom záložného pluku. Nastúpivší záložníci boli sústreďovaní do stredísk, kde však sú vystrojovaní až v dnešnej dobe. Plk. Fanta svojou nedbalosťou zavinil, že nastúpivší záložníci nedostali v týchto zhromažďovacích strediskách niekoľko dní jesť, ľudia trpeli, neboli podchytení, započali krádeže a dezercie, a dnes mnoho ľudí, hlavne z nízkych vrstiev trpí pre chybu plk. Fantu.

Títo povolaní záložníci rozbúrili hladinu v národe, v ktorom to vrie proti Čechom a čo je dokonca podporované nepriateľskou propagandou. Predsa nemôžeme skaziť dobrý pomer Slovákov a Čechov kvôli chybám plk. Fantu. Tento nech sa zodpovedá zo svojich chýb, ale nie, aby sa kvôli tomu znepriatelili dva národy, ktoré sú si tak blízke a keď slovenskí povstalci bojovali za ideu československú.

5. Konečne vyriešiť s úplnou platnosťou postavenie záložníkov - roľníkov, zvlášť z chudobných krajov, ktorí sa účastnili slovenského ľudového povstania. Ide hlavne o roľníkov - záložníkov z horného Pohronia a Oravy. Všeobecne sa navrhuje, aby týmto záložníkom - roľníkom bola pridelená pôda po Maďaroch v južných častiach Slovenska. Tým dosadíme na hranice československo - maďarské spoľahlivý národný živel, ktorý bude vďačnejší vlasti a bude konať hraničiarske služby do poslednej kvapky krvi.

6. Vojakom a partizánom, účastnivších sa slovenského ľudového povstania, dať prednosť a prednostné právo na prijímanie do štátnych služieb. Dnes opäť však bujnie všade protekcionárstvo a úplatkárstvo, a do štátnych služieb sa dostávajú ľudia, ktorí pre československú vec a pre slavianstvo neurobili nič, ba práve naopak bojovali ešte proti slovenským vlastencom - povstalcom. Kde kto sa dnes odvoláva, že pracoval v odboji - s kým a kde?

7. Je nutné už s konečnou platnosťou vyriešiť otázku podpory pre vdovy a sirôt po padlých vojakoch - vlastencoch a partizánoch v slovenskom ľudovom povstaní a to nie s almužnami, aby pozostalí živorili, ale tak, aby mohli riadne žiť. Ešte dnes sú prípady, že pozostalí po padlých nedostali ani halier podpory. Sú dnes títo pozostalí chodiť po žobrote. Týmto si odkopávame spoľahlivý živel, ktorý v dobách ťažkých a pohnutých priniesol tie najväčšie obeť. Keď sa budú zanedbávať a keď pozostalým po padlých dajú len almužny, tak to môže mať pre budúcnosť nepriaznivé následky. Sociálna otázka musí byť konečne vyriešená spravodlivo a nekompromisne, aby boli ocenené obeť, prinesené na oltár vlasti.

8. Všade som počul nárek od bývalých partizánov a vojakov - povstalcov, že nie je tento pomer medzi nimi dosiaľ vyriešený. V tomto treba už raz niečo začať a už to raz vyriešiť.

9. Je nutné zaviesť čo najskôr zmiešanú vojenskú políciu t. j. rusko - československú s úplnou právomocou kvôli zjednaniu poriadku. Zbojstvá zo strany ruského vojska sú na dennom poriadku. Na rabovačky na Slovensko chodia ruskí vojaci dokonca až od Budapešti. Je nutné zaviesť kontrolu všetkých vojenských /jak československých, tak i ruských/ a civilných osôb, a dokonca i zomknutých kolón. Nedávno prešlo cez územie Slovenska mnoho SS-manov, oblečených v ruských uniformách.

10. Pomer medzi ruskými a československými dôstojníkmi, ako i vojakmi je napnutý, panuje veľká nenávisť a priamo povedané nevraživosť. Toto možno pripočítať na vrub nepriateľskej propagandy t. j. maďarskej. Maďari propagujú nenávisť Rusov proti Slovákom pijatikou t. j. dávajú im piť a pri tom štvú. Takýmto spôsobom, t. j. propagandou Maďarov chodia ruskí vojaci na lúpeže do slovenských krajov až z okolia Budapešti. V niektorých krajoch sú tak

napnuté pomery proti Rusom, že to úplne odrádza ľud od slavianskej myšlienky. Napr. v obci Modrá, keď niekto spomenie slovo "Rus" tak by ho ľudia zavraždili. V Modrej ľud dnes narieka a plače nad výčinmi Rusov, ľudia sú dnes úplne ožobráčení, sú dnes bedármi. Ľudia boli údajne od Rusov vraždení, olúpení o všetko, v pivniciach boli nájdené pozabíjané ženy.

Ruskí vojaci sa dopúšťajú dokonca vražedných lúpeží, ľud sa modlí, aby už odišli. Ruskí vojaci, t. j. príslušníci maršála Malinovského urobili na Slovensku svojim konaním veľmi špatnú propagandu Slavianstva.

Prečo príslušníci maršála Koneva, ktorí prišli do Čiech, boli ukáznení a sú veľmi obľúbení medzi českým obyvateľstvom?

11. OBS /obrné spravodajstvo/ treba prečistiť a dať tam len ľudí kvalitných a pevného charakteru. Vojakov, pridelených OBS(obrannému spravodajstvu), treba dôkladne ukázať, nakoľko si mnoho dovoľujú a vybijajú si obranno-spravodajských veciach osobné účty a osobné chůtky.

Treba odstrániť z OBS (obranného spravodajstva) niektorých dôstojníkov - ako napr. ppor. Koreň, ktorý v mesiaci máji v Turč.(ianskom) Sv.(ätom) Martine okradol mnohých slovenských dôstojníkov o všetky osobné veci a peniaze /npor. Zelinka, kpt. Sedláček a iní/.

Naproti tomu OBS (obranné spravodajstvo) v dnešnej ťažkej dobe musí mať väčšie práva a úplnú voľnosť, aby mohlo zasahovať i do civilných vecí, nakoľko národná bezpečnosť nestojí za nič a jej práca rovná sa skoro nule.

IV. Pomery všeobecného rázu

1. Pre kolaborantov a šmelinárov zaviesť vojensko-trestanecké prápory, ktoré by pracovali na komunikačných spojoch a komunikáciách. Odpomôže sa tým hroziacej biede a hladu.

2. Medzi ľudom panuje nespokojnosť s repatriáciou a s vecami s ňou spojenými. Do repatriačných úradov dať ľudí poctivých a svedomitých a nie takých, ktorí tam len leňošia a povalujú sa. V tomto smere treba urobiť tvrdú čistku.

V. Záver

Na Slovensku panuje bezvládie, anarchia, medzi ľudom to vrie, situácia je priamo hrozivá, hrozí sa novou revolúciou a to z radov vlastencov /partizánov a vojakov - povstalcov/, panuje úplatkárstvo, protekcionárstvo a honba za majetkami. Vo väčšine úradov sa kradne, nakoľko sú tam umiestnení kolaboranti a vlastenci sú odstrkovaní. Chudoba je bitá, hladuje, nemôže za dnešných pomerov žiť a dopriať si ani tej málo výdatnej stravy, hoci všade boli rozširované heslá, že nízkym vrstvám musí byť zvýšený životný štandard.

Tomuto odpomôže sa tým, že na určitý čas zavedie sa vojenská diktatúra pod vedením pevného muža, ktorý má sympatie národa a ktorému národ verí.

Slovutný pán predseda, týmto som Vám vylíčil pomery a stav vecí na Slovensku, ako som ich pozoroval ja a aké správy som dostal. Prosím o prepáčenie, že som obťažoval, ale pokladám to za svoju povinnosť Vás informovať.

Čo najsrdečnejšie Vás pozdravujem a uistujem svojou oddanosťou.

Váš

mjr. gšt.(generálneho štábu) Ján Stanek

Dokument č. 19

List z prvej porady slovenského katolíckeho biskupského zboru Predsedníctvu Slovenskej národnej rady doručený 22. augusta 1945⁴

Materiál k zasadaniu Predsedníctva Slovenskej národnej rady 4. 9. 1945. (materiál doručený deputáciou slovenských katolíckych biskupov 22. 8. 1945)

Katolícky biskupský zbor z príležitosti svojej prvej porady po obnovení Československej republiky za milú povinnosť si pokladá úctivo pozdraviť Slávne Predsedníctvo Slovenskej národnej rady a uistiť ho, že tak biskupi ako aj klérus plne chápu veľkosť a ťažkosti tých úloh, ktoré dnes Slovenská národná rada a jej orgány čakajú a prejavujú ochotu zapojiť sa do obnoviteľskej práce vlády a jej úradov. V tomto zmysle jednotliví biskupi už dali výzvu duchovným a veriacim, napomínali ich, aby všemožne podporovali každé úsilie úradov na obnovenie vojnou zničeného života.

Pri tejto príležitosti dovoľujeme si poukázať na niektoré opatrenia, ktoré sa veľmi boľne dotkli katolíckej verejnosti, napr. poštátnenie cirkevných škôl a internátov, mylne vysvetľovanie podpisovej akcie za cirkevné školy, rozpustenie náboženských spolkov a zhabanie ich majetku, prehliadky biskupských a farských úradov a zabavenie písacích strojov a spisového materiálu, zaistenie kňazov na jednoduché udanie, odopretie povolenia katolíckej tlače, ďalej nevyplácanie zákonom zabezpečenej kongruy.

Opätovne zdôrazňujúc svoju oddanosť Československej republike prosíme prijať našu úprimnú ochotu spolupracovať pre blaho slovenského národa.

Slovenský národný archív Bratislava, f. Úrad Predsedníctva Slovenskej národnej rady, Inv. č. 21, kart 1, č. 21/1945.

Dokument č. 20.

List A. Bahurinského V. Širokému z 24. augusta 1945.

Vážený súdruh!

Skúsenosti od bansko-bystrického povstania, priebeh a výsledky celoslovenskej pracovnej konferencie našej zjednotenej strany v Žiline, konanej v dňoch 11. a 12. VIII. 1945, nútia ma k tomu, aby som Ťa, ako predsedu strany, ako spoluväzňa, priateľa aspoň touto cestou vyhľadal /keďže pre tvoju zriedkavú prítomnosť v Bratislave nemám možnosť sa k Tebe osobne dostať/ a ako jeden zo zakladateľov a vedúcich činiteľov ileg.(álnej) socialistickej skupiny čo najväčšie a najdôraznejšie Ťa upozornil na niektoré zjavy v našom vnútrostraníckom živote na Slovensku, do istej miery celej ČSR a upozornil Ťa na dôsledky, ktoré z nich môžu vyplývať.

Iste sa pamätáš, na čom sme sa boli ešte vo väzení dohodli, totiž, ako pôjdeme do záveru odboja, do povstania, keď nadíde čas, aké opatrenia urobíme, aby život na Slovensku a vôbec v novej ČSR pre široké vrstvy pracujúceho ľudu bol lepší, krajší a šťastnejší, za ktorý bolo hodné bojovať, trpieť a umierať.

⁴ Dokument je publikovaný aj v práci Vnuk, F.: Dokumenty o postavení katolíckej cirkvi na Slovensku v rokoch 1945 – 1948. Martin 1998, s. 19.